

Erken Çocuklukta Özel Eğitim ve Kaynaştırma

Editör: Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ

Editör: Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ

ERKEN ÇOCUKLUKTA ÖZEL EĞİTİM VE KAYNAŞTIRMA

ISBN 978-625-7228-29-9

DOI 10.14527/9786257228299

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Aralık 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Hiç kimsenin dünyaya gelirken kim olacağını seçme şansı yoktur. Her birey farklı koşullarda büyüme ve kendini yetiştirme fırsatı bulmaktadır. Fakat eğitim hakları söz konusu olduğunda her birey ihtiyaçları doğrultusunda eğitim haklarına sahip olmalıdır. “Eğitim” sadece bireyin geleceği değil aynı zamanda ülkenin geleceğidir.

0-8 yaş erken çocukluk dönemi, gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Özel gereksinimli çocukların mümkün olan en erken dönemde eğitime başlaması ve var olan potansiyelini maksimum seviyede kullanabilmesi onlara sunulan eğitim fırsatları ile şekillenmektedir. Çocukların erken eğitime yönlendirilebilmesi için gelişimi ve özel gereksinimli çocukların özelliklerini iyi bilmek önemlidir. Eğitim sürecinde ise özel gereksinimli çocuğun eğitim ihtiyaçları doğrultusunda desteklenebilmesi için öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerini iyi planlamaları gerekmektedir.

Bu kitabın, özel gereksinimli çocukların özelliklerinin tanınmasında, gelişim ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim-öğretimlerinin planlanmasında ve en önemlisi toplum içerisinde yer almalarının kolaylaştırmasında işi çocuk olan okul öncesi eğitim ve çocuk gelişimi alanında yetişecek öğrencilere faydalı bir kaynak olacağını umuyorum.

Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ
Ağustos 2020

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ

1. Bölüm: Özel Eğitim

Arş. Gör. Melek Merve YILMAZ - Çukurova Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4553-7448

2. Bölüm: Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz KELEŞ - İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003 0698 7734
Arş. Gör. Tuğba EMİROĞLU - İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2762-4721

3. Bölüm: Özel Gerekli Çocuk ve Aile

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KALE - Çağ Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1764-2224

4. Bölüm: Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklar ve Eğitimi

Dr. Öğr. Üyesi Seda ŞAHİN - İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4034-7864

5. Bölüm: Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar ve Eğitimi

Öğr. Gör. Mehmet İŞIKER - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4686-3613

6. Bölüm: Özel Yetenekli Çocuklar ve Eğitimi

Dr. Öğr. Üyesi Işıl TAŞ - Biruni Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7539-8242

7. Bölüm: İşitme Yetersizliği Olan Çocuklar ve Eğitimi

Dr. Öğr. Üyesi İmray Nur - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
ORCID NO: 0000-0002-1905-1655
Öğr. Gör. Dr. Burcu Sultan ABBAK KAÇAR - Çukurova Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4963-3143

8. Bölüm: Görme Yetersizliği Olan Çocuklar ve Eğitimi

Doç. Dr. Emine YILMAZ BOLAT - Mersin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1062-4752

9. Bölüm: Dil ve Konuşma Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimi

Dr. İnanç ETİ - Çukurova Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9736-094X

10. Bölüm: Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimi

Arş. Gör. Sinem İPEK - Fırat Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9073-9850

11. Bölüm: Ortopedik Yetersizliği Olan Çocuklar ve Eğitimi

Bilim Uzm. Nuray TAŞCI KARALI - Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0002-2484-5337

12. Bölüm: Süreğen Hastalığı Olan Çocuklar ve Eğitimi

Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ - Çukurova Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8167-8467

13. Bölüm: Duygusal ve Davranışsal Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimi

Öğr. Gör. Dr. Ş. Hülya KURT - Tarsus Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0211-1463

14. Bölüm: Farklı Gruplara Yönelik Eğitim Yaklaşımları ve Öğretim Stratejileri

Dr. Öğr. Üyesi Gözde TOMRİS - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9035-9110

15. Bölüm: Sınıf Yönetiminde Etkili Stratejiler ve Davranış Yönetimi

Arş. Gör. Rabia ÖZEN UYAR - Çukurova Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1840-7952

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM ÖZEL EĞİTİM

Giriş.....	2
Özel Eğitimin Tanımı	4
Özel Eğitimin Amacı	5
Özel Eğitimin İlkeleri.....	7
Özel Eğitimin Tarihçesi	8
Dünyada Özel Eğitimin Tarihçesi.....	8
Türkiye’de Özel Eğitimin Tarihçesi	11
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Tarihçesi	13
Özel Eğitimle İlgili Sayısal Veriler.....	14
Özel Eğitimde Tanı ve Değerlendirme	17
Kaynakça.....	18

2. BÖLÜM KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI

Giriş.....	22
Değerlendirme ve Yönlendirme Süreci	23
Kaynaştırma Eğitimi Türleri.....	24
Tam Zamanlı Kaynaştırma	24
Yarı Zamanlı Kaynaştırma	24
Tersine Kaynaştırma	25
Kaynaştırma Uygulamalarında Ekolojik Yaklaşım	25
Okul Yönetimi	27
Sınıf Öğretmeni.....	28
Fiziksel Ortamın Düzenlenmesi	28
Normal Gelişim Gösteren Çocukların Aileleri.....	29
Özel Gereksinimli Çocuk Aileleri.....	29
Özel Gereksinimli Çocuklar	29
Normal Gelişim Gösteren Çocuklar.....	30
Kaynaştırma Eğitiminde Öğretimin Bireyselleştirilmesi ve Öğretimsel Uyarlamalar.....	30
Kaynaştırmada Destek Özel Eğitim Hizmetleri.....	34
Kaynak Oda	34

Sınıf İçi Yardım.....	35
Özel Eğitim Danışmanlığı.....	35
Kaynakça.....	36

3. BÖLÜM

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUK VE AİLE

Giriş.....	42
Özel Gereksinimli Bir Çocuğun Doğumu	42
Aileye Tanımın Açıklanması.....	43
Ailelerinin Tepkileri ve Kabul Sürecinde Yaşananlar	44
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlar	48
Özel Gereksinimli Çocukların Ailelerine Yönelik Olumlu Etkileri	51
Özel Gereksinimli Çocuklar ve Aile İçi İlişkiler	52
Özel Gereksinimli Bir Kardeşe Sahip Olmak.....	52
Özel Gereksinimli Çocuklar ve Büyük Ebeveynler	55
Ailenin Eğitime Katılımı ve İşbirliği.....	57
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olan Ailelerle Etkili İletişim.....	60
Ailelerin Özel Eğitim Sürecine Katılım Haklarına İlişkin Öneriler.....	61
Kaynakça.....	62

4. BÖLÜM

ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	66
Öğrenme Güçlüğü'nün Tanımı	66
Öğrenme Güçlüğü'nün Görülme Sıklığı	67
Öğrenme Güçlüğü'nün Nedenleri	69
Beynin yapısı ve işleyiş bozuklukları.....	69
Genetik etmenler	70
Anne karnında veya doğumda ortaya çıkan sorunlar.....	71
Tıbbi etmenler	71
Çevresel etmenler	71
Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Tanılanması.....	72
Öğrenme Güçlüğü Türleri.....	74
Okuma Güçlüğü (Disleksi)	74
Matematik Öğrenme Güçlüğü (Diskalkuli)	74
Yazma Güçlüğü (Disgrafi)	75
Motor Planlamada Güçlük (Dispraksia).....	75
Dil Güçlükleri.....	76

Sözel Olmayan Öğrenme Güçlüğü	76
Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Gelişimsel Özellikleri.....	76
Motor Gelişim	76
Bilişsel Gelişim	77
Dil Gelişimi.....	78
Sosyal Duygusal Gelişim.....	78
Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Eğitimi	78
Kaynaştırma Sınıflarında Öğretimsel Uyarlamalar	80
Kaynakça.....	84

5. BÖLÜM

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	90
Zihinsel Yetersizliğin Tanımı	91
Zihinsel Yetersizliğin Sınıflandırılması	93
Zihinsel Yetersizliğin Görülme Sıklığı.....	97
Genel nüfus oranları.....	97
1 Yaşa yönelik oranlar.....	97
Yetersizliğin şiddetine göre oranlar	97
Cinsiyete göre oranlar.....	97
Yetersizlik türleri arasındaki oran.....	97
Zihinsel Yetersizliğin Nedenleri	98
Doğum öncesi nedenler	98
Doğum sırası nedenler	100
Doğum sonrası nedenler.....	100
Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Gelişimsel Özellikleri.....	101
Sosyal-duygusal becerileri	101
Akademik ve bilişsel becerileri.....	102
Dil becerileri	103
Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimleri	104
Kaynaştırma Sınıflarında Öğretimsel Uyarlamalar	106
Kaynakça.....	109

6. BÖLÜM

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	114
Özel Yeteneklilerin Tanınması	115
Ülkemizde Özel Yeteneklilerin Eğitiminin Tarihçesi	118

Özel Yeteneklilik Türleri	121
Özel Yeteneklilerin Eğitimi	124
Hızlandırma.....	124
Gruplama	125
Zenginleştirme	125
Ülkemizde Bilim ve Sanat Merkezleri	125
Bilim ve sanat merkezleri ve diğer uygulamalar	126
Bilim ve sanat merkezlerinde eğitim öğretim etkinlikleri	126
Kaynaştırma Sınıflarında Öğretimsel Uyarlamalar	127
Kaynakça.....	130

7. BÖLÜM

İŞİTME YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	134
İşitme Duyusu.....	134
Kulağın yapısı	135
İşitme kaybı.....	136
İşitme kaybının görülme sıklığı, sınıflandırılması ve nedenleri	137
İşitme kaybının dereceleri.....	140
İşitme kaybının değerlendirilmesi	141
İşitme Cihazları	142
Kulak arkası cihazlar.....	142
Kulak içi cihazlar	143
Kanal içi işitme cihazları	144
Koklear implant (Biyonik kulak)	144
İşitme yardımcı ek teknolojiler	145
İşitme Yetersizliği Olan Çocukların Gelişim Özellikleri.....	147
1.3.1. Bilişsel gelişim	147
1.3.2. Dil gelişimi	147
1.3.3. Sosyal-duygusal gelişim	148
1.3.4. Motor gelişim	149
İşitme Kaybı Olan Çocuklarla İletişim	149
Sözel iletişim yöntemi	149
İşaret dili yöntemi	150
İki dil iki kültür yöntemi.....	150
Tüm ve eş zamanlı iletişim yöntemi/total yöntem.....	151
Kaynaştırma Sınıflarında Öğretimsel Uyarlamalar	151
Kaynakça.....	157

8. BÖLÜM

GÖRME YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	164
Görme Duyusu	164
Gözün Yapısı.....	164
Görmenin Oluşması	165
Görme Yetersizliğinin Tanımı	166
Görme Yetersizliğinin Nedenleri, Görülme Sıklığı ve Koruyucu Önlemler	168
Görme Yetersizliğinin Belirlenmesi	169
Görme Yetersizliği Olan Çocukların Gelişim Özellikleri	172
Görme Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimleri	173
Kaynaştırma Sınıflarında Öğretimsel Uyarlamalar	176
Kaynakça.....	179

9. BÖLÜM

DİL VE KONUŞMA BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	182
İletişim, Dil ve Konuşma.....	182
Dil Gelişimi	184
Dil edinimine ilişkin bakış açıları	184
Dil Gelişim Dönemleri.....	186
Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	189
Biyolojik Faktörler	189
Çevresel faktörler	191
Dil ve Konuşma Bozukluklarının Nedenleri ve Görülme Sıklığı	193
Dil ve Konuşma Bozuklukları Türleri	194
Ses üretim organlarıyla ilişkili bozukluklar.....	194
Gecikmiş Dil ve Konuşma	196
Bilişsel yetersizlikler.....	197
Nörolojik Bozukluklar.....	197
Özgül dil bozuklukları.....	199
Akıcılık Bozuklukları	199
Konuşmamazlık (Mutizm).....	200
Dil Gelişiminin Desteklemesinde Sınıf içi Uygulamalar	201
Kaynaştırma Sınıflarında Eğitim Ortam ve Süreçlerinin Uyarlanması	204
Kaynakça.....	208

10. BÖLÜM

YAYGIN GELİŞİMSEL BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	212
Otizm Spektrum Bozukluğu.....	212
Nedenleri ve görülme sıklığı	214
Tanılama.....	217
Gelişimsel Özellikleri	219
Asperger Sendromu	227
Nedenleri ve görülme sıklığı	228
Tanılama.....	229
Gelişimsel Özellikleri	230
Rett Sendromu.....	231
Nedenleri ve görülme sıklığı	231
Tanılama.....	231
Gelişimsel Özellikleri	232
Kaynaştırma sınıflarında öğretimsel uyarlamalar.....	233
Kaynakça.....	236

11. BÖLÜM

ORTOPEDİK YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	246
Tanımlar	246
Ortopedik Yetersizliğin Derecesine Göre Sınıflandırma	247
Ortopedik Yetersizliğin Nedenleri ve Görülme Sıklığı	248
Ortopedik Yetersizlik Türleri	249
Ortopedik Yetersizliği olan Çocukların Eğitimi	255
Kaynaştırma sınıflarında öğretimsel uyarlamalar	261
Kaynakça.....	262

12. BÖLÜM

SÜREĞEN HASTALIĞI OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

Giriş.....	266
Tanımlar	266
Görülme Sıklığı	266
Süreğen Hastalık Grubunda Yer Alan Bazı Hastalıklar.....	267
Ateşli romatizma	267
Astım	267
Çocukluk Diyabeti.....	267

Kistik Fibrozis.....	268
Orak Hücre Anemisi	268
Hemofili	268
Yanıklar.....	269
Kanser.....	269
Aids.....	270
Böbrek Yetmezliği.....	271
Epilepsi	271
Alerjiler.....	272
Doğuştan Kalp Hastalıkları	273
Süreğen Hastalığın Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkileri.....	274
Hastanede Eğitim	274
Dünyada ve Türkiye’de Hastane Okulları/Sınıfları	274
Hastanede Eğitim Hizmetleri.....	275
Hastanede Yatan Çocukların Ruhsal Durumları.....	276
Süreğen Hastalığı Olan Çocuğun Hastane Yaşantısına ve Hastalığa Uyumu	277
Çocuk, Aile ve Hastane Personeli Etkileşimi	278
Okul Öncesi Öğretmenin Sorumlulukları ve Acil Durum Planlaması	279
Öğretimsel Uyarlamalar	280
Kaynakça.....	281

13. BÖLÜM

DUYGUSAL VE DAVRANIŞSAL BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ

1. Giriş.....	284
Tanımlar	284
Duygusal ve Davranışsal Bozuklukların Nedenleri ve Görülme Sıklığı.....	285
Duygusal ve Davranışsal Bozukluğu Olan Çocukların Özellikleri	288
Duygusal ve Davranışsal Bozuklukların Türleri	289
Dışa Yönelim Bozuklukları.....	290
Kaynaştırma Sınıflarında Öğretimsel Uyarlamalar	297
Kaynakça.....	300

14. BÖLÜM

FARKLI GRUPLARA YÖNELİK EĞİTİM YAKLAŞIMLARI VE ÖĞRETİM STRATEJİLERİ

Giriş.....	308
Kanıt Temelli Uygulamalar Tanımı.....	310

Özel Eğitim Alanında Kanıt Temelli Uygulamalar	311
Kanıt Temelli Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları	313
Gelişimsel Olarak Uygun Uygulamalar	315
Önerilen Uygulamalar	318
Kaliteli Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları	320
Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamalarında Yer Verilebilecek Olan Eğitim Yaklaşımları ve Öğretim Stratejileri	322
Öğrenmeyi Destekleyen Evrensel Tasarımlar	322
Öğrenmeyi Destekleyen Yardımcı Teknolojiler	324
Video modellerle öğretim yöntemi	325
Öğrenmeyi Destekleyen Öğretimsel Uyarlamalar	330
Doğal öğretim yaklaşımı ve stratejileri	330
İşbirliğine dayalı öğrenme yöntemi	344
Kaynakça	350

15. BÖLÜM

SINIF YÖNETİMİNDE ETKİLİ STRATEJİLER VE DAVRANIŞ YÖNETİMİ

Giriş	358
Etkili Sınıf Yönetimi ve Stratejileri	358
Sınıf Yapısı	360
Etkili Öğretmen-Çocuk İlişkisi	362
Öğretim Yönetimi	363
Uygun Davranışa Gösterilen Tepki	364
İstenmeyen Davranışa Gösterilen Tepki	364
Problem Davranışların Tanınması	367
Problem Davranışların Kontrolüne Yönelik Uygulamalar	367
Piramit Model	368
Fonksiyonel Davranış Değerlendirme	369
Kaynakça	374
Yazarlar Hakkında	379

1. BÖLÜM

ÖZEL EĞİTİM

Arş. Gör. Melek Merve YILMAZ - Çukurova Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4553-7448

“Hayattaki tek engel olumsuz tavidir”

Scott Hamilton

İçindekiler

1. Giriş

1.1. Özel Eğitimin Tanımı

1.2. Özel Eğitimin Amacı

1.3. Özel Eğitimin İlkeleri

1.4. Özel Eğitimin Tarihçesi

1.4.1. Dünyada Özel Eğitim Tarihçesi

1.4.2. Türkiyede Özel Eğitimin Tarihçesi

1.5. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Tarihçesi

1.6. Özel Eğitimle İlgili Sayısal Veriler

1.7. Özel Eğitimde Tanı ve Değerlendirme

Kaynakça

1. Giriş

Hayatın erken dönemlerindeki öğrenme yaşantılarının niteliği, normal gelişim gösteren çocuklar için önemli olduğu kadar özel gereksinim gösteren çocuklar için de önemlidir. Ülkemizin de taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi, özel gereksinimli çocuğun eğitim olanaklarından etkin bir şekilde yararlanarak eksiksiz şekilde toplumla bütünleşmesi hakkını vurgulamaktadır (UNICEF, 2004). Bu bağlamda, özel gereksinimli çocukların yüksek yararının gözetilmesi ve bireysel sınırları çerçevesinde en üst performansı gösterebilmeleri adına iyi planlanmış bir eğitim sürecine dâhil olmaları önemsenmelidir. Sözü edilen bu sürecin, çocukların bireysel özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanan bir program kapsamında planlı ve sistemli farklı eğitsel unsurları barındırması önemlidir (Güven, 2016).

Okul öncesi dönem veya ilkokul çağındaki normal gelişim gösteren çocuklar belirli bir yaşa ulaştıklarında belirlenen standartlar bakımından benzer özellikler gösterirler ve bu benzerlikler doğrultusunda sınıflara yerleştirilerek eğitim sistemine dâhil olurlar (Ataman, 2003). Ancak belirlenen normlara uygun olarak hazırlanmış eğitim süreci çocuğun gereksinimlerini karşılayamadığında eğitim programının çocuğun ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi yani özel eğitim yöntemlerinin uygulanması gerekli hale gelmektedir (Kirk, Gallagher, Coleman, & Anastasiow, 2009). Erken çocukluk özel eğitimi, 0-8 yaş arasındaki özel gereksinimli bebek ve çocuklar ile ailelerinin gereksinimlerini karşılamak üzere farklı meslek gruplarının koordinasyon içinde çalışmasını gerektiren özel bir alan olarak tanımlanmaktadır (Batu & Yükselen, 2015). Özel eğitimin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için zedelenme, yetersizlik ve engel terimlerinin açıklanması faydalı olacaktır:

Zedelenme (Impairment) : Dünya Sağlık Örgütü' ne göre zedelenme; psikolojik, fizyolojik veya anatomik yapı veya fonksiyonda herhangi bir kayıp veya anormallik olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir tanımla zedelenme; zihinsel işlev sistemleri de dahil olmak üzere bir uzuv, organ, doku veya vücudun başka bir yapısında anomali, kusur, kayıp varlığını veya oluşumunu içeren, geçici veya kalıcı olabilen anormallikler ile karakterize edilmektedir. Örneğin; bacak kaybı bir zedelenme durumudur (World Health Organization [WHO], 1980).

Ataman (2003) zedelenmeyi doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrasında oluşan çeşitli nedenlere bağlı olarak bireyin organlarının işlevlerini ve görevlerini yerine getirmede ortaya çıkan zorlanma durumu olarak tanımlanmaktadır. Vücut uzuvlarındaki eksiklik veya bu uzuvların işlevlerinin yeterli olmaması (felçlik durumu, zekâ geriliği, görme/işitme yetersizlikleri) zedelenmedir ve bireyde var olan zedelenmeler yetersizliğe yol açmaktadır (Çakıroğlu & Ünay, 2019).

Yetersizlik (Disability): Zedelenme sonucu bireyin işlevlerini yerine getirmesinin sınırlanması durumudur (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006a). Heward (2013)'e göre ise bir kişinin belirli görevleri (örneğin; yürüme, görme, zihinsel faaliyetler) yerine getirme yeteneğini sınırladığında yetersizlik oluşmaktadır.

Sağlık deneyimi bağlamında yetersizlik; zedelenmeden kaynaklı olarak bir insan için normal kabul edilen aralıkta bir faaliyeti gerçekleştirme yeteneğinin kısıtlanması veya eksikliği olarak kabul edilmektedir (WHO, 1980). Yetersizliği olan bireyler, duyma, görme veya öğrenme alanlarında zedelenmeye bağlı kayıplar yaşayabilmektedirler (Ataman, 2003). Kulak kemiklerinin yapışıklığı nedeniyle işitme yetersizlikleri, görme sinirlerindeki zedelenmeler nedeniyle görme yetersizlikleri, beyin hücrelerinin zarar görmesi sonucunda öğrenme durumunda yetersizlikler görülebilmektedir. Bununla birlikte yetersizlikler; geçici-kalıcı, önlenilebilir-önlenemeyen, giderilebilir-giderilemeyen, ilerleyen-gerileyen gibi özellikler gösterebilmektedir (MEB, 2006a).

Bir bireyin yetersizliği, eğitim, kişisel, sosyal, mesleki veya farklı alanlarda sorunlara yol açmadıkça engellilik durumu oluşturmamaktadır. Örneğin, bacağı kaybeden bir çocuk protez bir uzuv kullanmayı öğrenerek okul içinde ve dışında işlev kazanırsa, bu çocuk fiziksel ortam bağlamında engelli sayılmayacaktır (Heward, 2013).

Engel (Handicap): Dünya Sağlık Örgütü'ne göre engel, bireyin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak, bir rolü yerine getirmesini sınırlayan bir bozukluk veya yetersizlikten kaynaklanan dezavantaj olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1980).

Engel, yetersizliği veya zedelenmesi olan bir kişinin çevre ile etkileşime girerken karşılaştığı bir sorunu veya dezavantajı ifade etmektedir. Buna göre, yetersizlik bir ortamda engel oluşturabilirken bir başka ortamda oluşturmayabilmektedir. Yukarıda örnek verildiği gibi, protez bacak kullanan bir çocuk sınıfta herhangi bir dezavantaj yaşamazken basketbol sahasında engeli olmayan akranları ile rekabete girmesi durumunda dezavantajlı olabilecektir. Unutulmamalıdır ki yetersizliği olan pek çok bireyin okul, iş ve diğer toplumsal etkinliklerinin engellenmesi, diğer insanların olumsuz tavır ve uygun olmayan davranışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Heward, 2013).

Yetersizliğin engele dönüşmesi noktasında aşikâr farklılıklar olması ile birlikte toplumda bu iki terimin sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı bilinmektedir. Bu noktada, engel teriminin toplumsal kaynaklı olmasının göz ardı edilmesinin ve yetersizlik kavramının çocuğu öne çıkarmasının etkili olduğu söylenebilmektedir. Ülkemiz bağlamında düşünüldüğünde özel gereksinim gösteren çocuklara